

2001. - №14 С.156-163.

2. Ануфрієв М.І. Основні напрямки кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України (організаційно-правовий аспект): Монографія - Харків: вид-во НУВС, 2001.-236с.

3. Венедиктов В.С. Деякі напрямки методологічного забезпечення навчально-виховного процесу в вузах МВС України //

Вісник Університету внутрішніх справ. - 1996. - №1. - С.138-141.

4. Кириченко І.Г. Система освіти МВС України як складова частина національної освіти: закономірності формування та перспективи розвитку // Вісник Запорізького юридичного інституту – 2002. - №2 (19)-С.39-49.

ДЕНИСОВ С.Ф.

*кандидат юридичних наук,
доцент, зав. кафедри
кримінального права і
кримінології Запорізького
юридичного інституту
МВС України*

ШИЯН Д.С

ПОКАРАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ПЕВНИХ ПРАВ, ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.

У статті 55 чинного Кримінального кодексу України 2001 року (далі – ККУ) передбачений такий вид покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. У вищеназваній статті вказується: «Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене як основне покарання на строк від двох до п'яти років або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років.

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання може бути призначене й у випадках, коли воно не передбачене в санкції статті Особливої частини ККУ за умови, що з урахуванням характеру злочину, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

При призначенні позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною

діяльністю як додаткового покарання до арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі на певний строк – воно поширюється на увесь час відбування основного покарання і, крім цього, на строк, встановлений вирокм суду, що набрав законної сили. При цьому строк додаткового покарання обчислюється з моменту відбуття основного покарання, а при призначенні покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове до інших основних покарань, а також у разі застосування статті 77 ККУ, - з моменту набрання законної сили вирокм”[1].

Дуже цікавим є питання наявності аналогічних розглядуваному видів покарань, пов'язаних з позбавленням певних прав, у кримінальному законодавстві зарубіжних країн. У кримінальному законодавстві багатьох зарубіжних країн такі і подібні види покарань існують і дуже широко призначаються та застосовуються. Ми не маємо за мету дослідити

усі ці випадки, але визначимо декілька з них. Так наприклад, Кримінальним кодексом Російської Федерації 1996 року теж передбачене покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. У статті 47 Кримінального кодексу Російської Федерації визначено поняття цього виду покарання таким чином: «Лишение права занимать определённые должности или заниматься определённой деятельностью состоит в запрещении занимать должности на государственной службе, в органах местного самоуправления либо заниматься определённой профессиональной или иной деятельностью» [2]. З наведеного поняття видно, що воно містить ряд приписів, які відсутні у ККУ. Відмінним є обмеження заборони обіймати певні посади сферою державної служби, а також органами місцевого самоврядування, застосування замість поняття «певна діяльність» – поняття «определённая профессиональная иная деятельность». За Кримінальним кодексом Російської Федерації позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю встановлюється на строк від одного року до п'яти років у якості основного виду покарання і на строк від шести місяців до трьох років у якості додаткового виду покарання.

У частині 1 статті 28 Кримінального кодексу Республіки Молдова зазначено, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначено судом на строк від одного року до п'яти років як основне або додаткове покарання. Поряд з цим статтею 30 розглянутого кодексу передбачений такий окремий вид покарання як звільнення з посади, яке застосовується судом у випадку визнання за неможливе залишення засудженого на посаді, яку він обіймає.

Вважаємо тут, що у Кримінальному кодексі УРСР 1922 року у розділі IV «Роди и виды наказаний и других мер социальной защиты» у статті 32 у пункті “ж” було передбачене таке покарання, як уразження прав, а у пункті “з” – звільнення з посади [3]. Відповідно до статті 43 вищенаведеного кодексу застосовувалося звільнення з посади, як захід покарання, який випливав з визнання судом неможливості залишення обвинуваченого на

посаді, яку він обіймає у момент засудження. Тобто Кримінальний кодекс УРСР 1922 року відмежовував уразження прав і звільнення з посади, як два окремих види покарання. У той час коли, законодавець вже у Кримінальному кодексі України 1961 року, об'єднав уразження прав і звільнення з посади у єдиний вид кримінального покарання, який став називатися позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю.

У статті 51 Кримінального кодексу Республіки Беларусь також передбачений такий вид покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. За частиною 1 цієї статті воно може бути призначено судом в залежності від характеру і тяжкості вчиненого злочину на строк від одного року до п'яти років [4]. У частині 3 статті 51 Кримінального кодексу Республіки Беларусь зазначено: «Лишение права занимать определённые должности или заниматься определённой деятельностью не может назначаться в качестве дополнительного наказания к общественным работам и штрафу» [5]. Але тут нічого не вказано про призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю і як основного, і як додаткового покарання одночасно.

У кодексах Російської Федерації і Республіки Беларусь так як і у кодексі України передбачена можливість призначення розглянутого виду покарання як додаткового у випадках, якщо воно не передбачене в санкції статті Особливої частини Кодексу. Але на відміну від вітчизняного Кримінального кодексу у Кримінальному кодексі Російської Федерації не визначена така обов'язкова підстава призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткового покарання, якщо воно не передбачене у санкції статті, як це зроблено у частині 2 статті 55 ККУ. Цєю підставою є обов'язкове вчинення злочину лише за посадою або у зв'язку із зайняттям певною діяльністю. Хоча за Кримінальним правом Росії так як і за Кримінальним правом України ця умова є завжди обов'язковою при призначенні цього виду покарання як основного

і як додаткового. Тобто за теорією Кримінального права України суд може призначити засудженому покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю лише у тому випадку, якщо він володів таким правом і, вчиняючи злочин, зловживав ним.

Тому потрібно вказати у статті 55 ККУ окремою нормою таку обов'язкову підставу призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як призначення цього виду покарання як основного і як додаткового лише у випадку, вчинення злочину за посадою або у зв'язку із зайняттям певною діяльністю. Але ця підстава не є єдиною для призначення розглядуваного виду покарання. Також обов'язковою підставою для призначення покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю є визнання судом за неможливе збереження за засудженим права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Тут йдеться про прославлене внутрішнє переконання суду, законодавчого визначення якого у законодавстві України не існує. Воно полягає у суб'єктивному розсуді судді з приводу призначення або не призначення покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на основі конкретних обставин справи. Тому ми пропонуємо доповнити статтю 55 ККУ частиною 2 у такій редакції: «Це покарання може бути призначене як основне або як додаткове лише за умови, вчинення винним злочину за посадою або у зв'язку із зайняттям певною діяльністю, якщо суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю». Наприклад, у частині 2 статті 28 чинного Кримінального кодексу Республіки Молдова визначені ці підстави, тут вказується: «Этo наказание может быть назначено в случае, когда по характеру совершённых виновным преступлений по должности или при занятии определённой деятельностью суд признаёт невозможным сохранение за ним права занимать определённые должности или заниматься определённой деятельностью».

Подібний вид покарання передбачений і в

інших кримінальних законодавствах зарубіжних країн. У статті 28 Кримінального кодексу Голландії передбачений такий додатковий вид покарання, як позбавлення певних прав[6]. За цією статтею злочинець може судовим рішенням, у випадках, передбачених Законом, бути позбавлений наступних прав:

- 1) обіймати державну посаду або певні посади;
- 2) служити у збройних силах;
- 3) вибрати членів загальних представницьких органів або висувати свою кандидатуру на вибори у ці органи;
- 4) бути радником у судах або адміністративною службовою особою;
- 5) займатися певною діяльністю⁷.

Покарання у виді позбавлення прав передбачено і у Кримінальному кодексі Іспанії. У відповідності з відділом 3 «Покарання у виді позбавлення прав» статтею 39 цього кодексу покараннями у виді позбавлення прав є:

- a) Абсолютне ураження в правах.
- b) Позбавлення права займатися певним видом діяльності, позбавлення батьківських прав, права на опіку і піклування, права полювати, або будь-якого іншого права.
- b) Відсторонення від посади.
- г) Позбавлення права на керування транспортними засобами.
- г) Позбавлення права на зберігання і носіння зброї.
- д) Позбавлення права перебувати або відвідувати певні місцевості.
- е) Робота на користь суспільства[8].

Кримінальним кодексом Китайської Народної Республіки передбачено позбавлення політичних прав. Згідно зі статтею 54 Кримінального кодексу Китайської Народної Республіки позбавлення політичних прав полягає у позбавленні наступних прав:

- 1) права обирати і бути обраним;
- 2) права публічно виступати, публікуватися, приймати участь у зборах, подорожувати, демонструвати свободу прав;
- 3) права обіймати посади у державних органах;
- 4) права обіймати керівні посади у державних компаніях, підприємствах,

організаціях, народних колективах.

Чинним Кримінальним кодексом Швейцарії від 21 грудня 1937 року передбачені такі додаткові покарання як звільнення з посади, позбавлення батьківської або опікунської влади, заборона займатися певною професією, ремеслом або укладати торгові угоди[9].

За чинним Кримінальним кодексом Федеративної Республіки Германії від 15 травня 1871 року передбачене таке додаткове покарання як заборона на керування транспортними засобами і такі додаткові наслідки – як позбавлення права обіймати певні посади, права користуватися правами, отриманими у результаті публічних виборів, права публічно обирати або голосувати, права бути обраним і права голосу, а також заборона займатися певною професійною діяльністю[10].

Кримінальним правом Франції передбачений такий вид основних покарань як позбавлення або обмеження прав, а також такі види додаткових покарань - як позбавлення політичних, громадянських, родинних та інших прав і заборона перебувати на державній службі або займатися професійною чи громадською діяльністю[11].

Навіть за Кримінальним правом Сполучених Штатів Америки передбачений такий додатковий вид покарання як заборона обіймати посаду або здійснювати діяльність[12].

Таким чином, кримінальне законодавство зарубіжних країн класифікується на таке, що:

1) взагалі не розкриває змісту позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (Республіка Біларусь, Молдова);

2) називає позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю поряд з іншими позбавленнями прав (Голландія, Франція, Швейцарія, Іспанія, Федеративна Республіка Германія);

3) містить вказівку на конкретні посади, які суд має право заборонити обіймати, або на види діяльності, якими суд має право заборонити займатися (Російська Федерація).

Використання літератури

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. - К.: Юрінком Інтер, 2001. - С.25.

2. Уголовное право России. Учебник для вузов. В 2-х томах. Т. 1. Общая часть. Ответственные редакторы и руководители авторского коллектива - доктор юридических наук, профессор А.Н. Игнатов и доктор юридических наук, профессор Ю.А. Красиков. - М.: Издательская группа НОРМА - ИНФРА М, 1998. - С.389.

3. Михайленко П.П. Борьба с преступностью в Украинской ССР. Т.1. 1917 - 1925 гг.: В 2 т. - К. - 1966. - С.456.

4. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Принят Палатой представителей 2 июня 1999 года. Одобрен Советом Республики 24 июня 1999 года / Обзорная статья А.В. Баркова. - Мн.: Амалфей, 2001. - С.62.

5. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Принят Палатой представителей 2 июня 1999 года. Одобрен Советом Республики 24 июня 1999 года / Обзорная статья А.В. Баркова. - Мн.: Амалфей, 2001. - С.62.

6. Уголовный кодекс Голландии / Науч. ред. докт. юрид. наук, заслуженный деятель науки РФ, проф. Б.В. Волженкин, пер. с англ. И.В. Мироновой. - СПб.: Издательство "Юридический центр Пресс", 2000. - С.60.

7. Уголовный кодекс Голландии / Науч. ред. докт. юрид. наук, заслуженный деятель науки РФ, проф. Б.В. Волженкин, пер. с англ. И.В. Мироновой. - СПб.: Издательство "Юридический центр Пресс", 2000. - С.60-61.

8. Уголовный кодекс Испании. Под редакцией и с предисловием доктора юридических наук, профессора Н.Ф. Кузнецовой и доктора юридических наук, профессора Ф.М. Решетникова. - М.: Издательство "Зерцало", 1998. - С.23-24.

9. Уголовный кодекс Швейцарии / Пер. с нем. канд. юрид. наук А.В. Серебренниковой. - М.: Издательство "Зерцало", 2000. - С.25-27.

10. Уголовный кодекс ФРГ / Пер. с нем. канд. юрид. наук А.В. Серебренниковой. - М.: Издательство "Зерцало", 2000. - С.22-48.

11. Малиновский А.А. Уголовное право